

Копилова С. В.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

КРЕАТИВНІСТЬ І ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті виявлено важливі ознаки, які дозволяють диференціювати поняття «креативність» і «творчий потенціал особистості». Продemonстровано, що творчий потенціал особистості характеризує рівень зрілості особистості, має регулятивну природу й визначає рівень досягнень у професійній сфері.

Ключові слова: креативність, творчий потенціал особистості, softskills, професійна діяльність, самореалізація, адаптивність, здібності.

Kopylova S. Creativity and creative potential of the personality: a comparative analysis

Summary. The article highlights important features that allow us to differentiate the concepts of "creativity" and "creative potential of an individual." It is demonstrated that the creative potential of an individual characterizes the level of maturity of an individual and determines the level of achievements in the professional sphere.

The article reveals important features that allow us to differentiate the concepts of "creativity" and "creative potential of an individual". It is demonstrated that the creative potential of an individual characterizes the level of maturity of an individual, has a regulatory nature and determines the level of achievements in the professional sphere.

Key words: creativity, creative potential of the personality, softskills, professional activity, self-realization, adaptability, abilities.

Специфіка професійної діяльності в умовах суспільних перетворень пов'язана з актуалізацією творчого початку особистості, що дозволяє адекватно реагувати на дію зовнішніх факторів: природних і соціальних. Недостатній рівень творчого потенціалу особистості зумовлює неможливість ефективно вирішувати проблеми, що безперервно виникають у професійному та соціальному житті. діяти в умовах невизначеності і змін зумовлює необхідність оволодіння. Необхідність soft skills, до числа яких віднесено креативність. Для забезпечення розвитку творчого потенціалу особистості й креативності фахівців в

системі вищої освіти виникає необхідність концептуалізації відповідних понять.

Мета: на основі порівняльного аналізу виявити родові й видові характеристики концептів «креативність» і «творчий потенціал особистості». Для досягнення мети з позиції системно-еволюційного підходу здійснено осмислення наукових здобутків в галузі психології творчості.

Уперше термін «креативність» використаний Д. Симпсоном у 1922 році для позначення здібності людини відмовлятися від стереотипних способів мислення, руйнувати стереотипи дій. Отже, креативність має ознаки когнітивного процесу. У сучасних наукових працях креативність розглядається і як когнітивний процес, як тип мислення, і як характеристика особистості.

Більшість науковців (Дж. Гілфорд, М.А. Холодна П. Торрент, Е. Туник) ознакою креативності вважають чутливість до проблем, до дефіциту знань, їх дисгармонії. Варто погодитись із Роберт Дж. Стернбергом и Тоддом Любартом, щодо того, що чутливість до проблем є висхідною передумовою креативного процесу;

Достатньо поширеним є погляд на креативність як на загальну здібність творчого характеру. Загальні здібності відповідають вимогам багатьох видів діяльності, часто позначаються як інтелектуальні. Властивості розуму виявляються широко, у різних видах діяльності. Загальна здібність як когнітивна структура характеризує рівень розумової енергії, тобто величину зусиль, необхідних для досягнення успіху в діяльності. З позицій даного підходу креативність розглядається як дивергентне мислення (інтелект скоріше відповідає ознакам конвергентного мислення). У цій якості креативність – це здатність генерувати нові ідеї, які є інноваційними та корисними.

До числа загальних здібностей включають креативність, інтелект, навченість (В. Дружинін, 1999). Звідси, не варто ототожнювати креативність з інтелектом. Це ставить під сумнів розгляд креативності як загальної здібності, що має когнітивну природу. Підтвердженням цього є те, що тести на інтелект корелюють з показниками шкільної успішності, але не з творчими досягненнями. Іноді ознакою креативності вважається нестандартність підходів до виконання завдання. Проте за цією ознакою креативними можуть бути визнані будь-які девіантні дії.

Найбільш вірогідним є підхід до креативності як до характеристики творчого процесу. Креативність можна визначити як здатність створювати оригінальну роботу, яка відповідає контексту та обмеженням завдання [6]; креативність стосується створення нових, раніше невідомих ідей та моделей поведінки у нових ситуаціях або вирішення знайомих ситуацій по-новому [7; 8]. У контексті даного підходу стає можливим виділення операційних складових творчого

процесу: здатність до синтезу, до виділення схожості та відмінності, до відтворення деталей, яких не вистачає тощо. Його доцільно розглядати як такий, що відбувається у заданих умовах з ознаками проблемності (тим самим знімається питання про ототожнення креативності й девіацій). Ознакою творчого процесу є і оригінальність, і затребуваність [6]. У продуктах творчості реалізується не тільки креативність, але і зміна самої діяльності під впливом об'єктивних умов [1]. Не менш значущим є врахування внутрішніх чинників творчого процесу.

Проблема креативності також розглядається як проблема креативної особистості. Через поняття креативності розширюється та розмивається. Існує думка, що креативність є побічним продуктом розвитку особистості. Креативність розглядається як епіфеномен само актуалізації особистості. Отже, креативність може бути розглянута у третьому вимірі, де вона набуває уже не провідне, а додаткове значення. До творчості здібні практично усі, але рівень творчих досягнень людей різний. Більшість високих досягнень належить незначній частині людей. Для пояснення цієї закономірності доцільно звернутись до аналізу поняття «творчий потенціал особистості».

Найчастіше «потенціал» тлумачиться як «сила», «можливість», «здібності», «ресурси». У фізичному аспекті мова йде про енергетичний стан тіла (запас енергії), що перебуває у даній точці силового поля. В українській психологічній науці використовується термін «енергопотенціал людини» (С. Максименко).

У словниках поняття «потенціал» має два тлумачення, що вказує на складну природу. З одного боку, це можливість того, що щось буде розвиненим або використаним, з іншого – риси, що вже існують та можуть бути розвиненими. Отже, мова йде про передумови й сам процес перетворення існуючих рис, зокрема рис особистості. Цілком правдоподібним є припущення, що у першому випадку мова йде про людський потенціал, а у другому – про особистісний.

Людський потенціал розглядається як «сукупність можливостей людини і суспільства, яка може бути використана для досягнення індивідуальних і суспільних цілей – як інструментальних, пов'язаних із забезпеченням необхідних умов життєдіяльності, так і мотиваційних, що включають розширення самих потенцій людини та можливостей її самореалізації» [2]. Його основою є демографічний потенціал, який залежить від соматичного та психічного здоров'я населення. Загальновідомо, що потенціалом наділена кожна людина, а індивідуальні відмінності полягають лише в ступені його розкриття.

Більш складну структуру має потенціал особистості, що розглядається як системна, інтегративна характеристика. Її основою є наявність розвинених здібностей, стійких внутрішніх критеріїв, ціннісних орієнтацій («інтелектуальний потенціал»), сутністю – система

відносин до зовнішнього світу, інших людей, самої себе («духовний потенціал», «комунікативно-особистісний потенціал», «потенціал самореалізації»), наслідком, - ефективність адаптації та успішність у різних видах діяльності («творчий потенціал», «адаптаційний потенціал»).

Потенціал особистості – це «динамічне інтегративне утворення, що забезпечує успішність процесів індивідуалізації, соціалізації та професіоналізації особистості. Структура потенціалу особистості складається з трьох блоків: мотиваційного (особистісні властивості, що зумовлюють здатність до самовизначення та забезпечують самодетермінацію поведінки й діяльності (інтереси, цілі, цінності, мотиви); стильового (особистісні властивості, що забезпечують саморегуляцію зусиль і поведінки у розкритті й реалізації власного потенціалу) та інструментального (особистісні властивості, що визначають потенційні ресурси особистості (задатки й досвід: знання, вміння, навички, набуті в процесі життєдіяльності) [2, с. 414].

Поняття «творчий потенціал особистості» у більшості випадків використовується для характеристики рівня особистісної зрілості й самореалізації у професійній діяльності. Творчий потенціал особистості – цілісна сукупність здібностей, властивостей, якостей, ресурсів особистості, що надає їй можливість, готовність здійснювати ефективну творчу діяльність [3, с. 345]. Згідно з Г.С. Костюком, **творчий потенціал** – це «сукупність психологічних властивостей особистості, що забезпечують продуктивне перетворення в діяльність та дозволяють створювати щось нове» [4]. «Творчий потенціал є інтегративною властивістю людини, яка характеризує міру її можливостей здійснювати творчу діяльність, визначає її готовність та здатність до творчої самореалізації й саморозвитку» [5].

На основі проведеного аналізу, та керуючись положеннями еволюційно-системного підходу, ми виділили родові й видові ознаки концепту «творчий потенціал особистості», а саме: 1) характеризує віково-психологічні особливості особистості й пов'язаний з реалізацією її індивідуальності; 2) це інтегративна системна характеристика, яка відображає рівень особистісної зрілості й зумовлює якісно своєрідний стиль професійної діяльності; є інтелектуальною й мотиваційною передумовою творчої діяльності; 3) актуалізується в проблемній ситуації й набуває розвитку в умовах невизначеності й прийняття рішень

Висновки. Під креативністю будемо розуміти властивість творчого процесу, що ґрунтується на загальних здібностях людини і пов'язана із її самоактуалізацією в нормативно заданих умовах з ознаками проблемності. Творчий потенціал особистості – це системна інтегративна характеристика особистості, що визначає її здатність виконувати складні професійні завдання в умовах невизначеності.

Креативність і творчий потенціал особистості розкривають різні сторони творчості: перше пов'язане з аспектом творчої діяльності в контексті певної предметної області, результатом якої є унікальні досягнення; друге – з аспектом творчої особистості. Спільною ознакою є творчий характер і прогресивне значення. Креативність має продуктивну природу й залежить від предметної області (нормативних вимог) й міри залученості особистості (властивості особистості сприяють прояву креативності); вона виявляється при щоденному вирішенні проблем, а також у професійній кар'єрі. Творчий потенціал особистості має перетворювальний характер й залежить від енергетичних параметрів, зусиль, що докладаються для подолання обмежень; він має переважне значення у професійній кар'єрі для розвитку стилю професійної діяльності при вирішенні специфічних завдань і прийнятті рішень.

Список використаних джерел:

1. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012.– 376 с.
2. Міляєва В.Р., Лебідь Н.К., Бреус Ю.В. Теоретичний аналіз поняття «потенціал особистості» *Проблеми сучасної психології*. 2013. Випуск 20, С. 405-415
3. Рибалка В.В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник. Київ, Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 424 с.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. А.М.Проколієнко. Київ, 1989. 606 с.
5. Гопка О.М.Творчий потенціал особистості як наукова категорія. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2016. Вип. 27. С. 11-14. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_27_5
6. Robert J. Sternberg, Todd I. Lubart. Defying the crowd : cultivating creativity in a culture of conformity/ New York, N.Y. : Free Press, 1995
7. Robert J. Sternberg Beyond IQ: A Triarchic Theory of Human Intelligence. Cambridge [Cambridgeshire] ; New York : Cambridge University Press, 1985 5, 411 p.
8. Lubart, T. I., & Mouchiroud, C. Creativity: A source of difficulty in problem solving. In J. E. Davidson & R. J. Sternberg (Eds.), *The psychology of problem solving* Cambridge University Press. 2003, pp.127-148 URL : <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615771.005>
9. Todd Lubart; Franck Zenasni, Baptiste Barbot Creative Potential and its Measurement. International Journal for Talent Development and Creativity. 2013. 1(2), December, 2013. С.41-51